ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 23ης Οκτωβρίου 2025 *

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία (ΕΕ) 2015/2302 – Οργανωμένα ταξίδια και συνδεδεμένοι ταξιδιωτικοί διακανονισμοί – Εκτέλεση του πακέτου – Έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες – Άρθρο 14, παράγραφος 1 – Δικαίωμα κατάλληλης μειώσεως της τιμής – Άρθρο 14, παράγραφος 2 – Δικαίωμα κατάλληλης αποζημιώσεως – Άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′ – Περιστάσεις αποκλείουσες το δικαίωμα αποζημιώσεως του ταξιδιώτη – Έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες η οποία καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου και έχουσα απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα – Απόδειξη της υπάρξεως υπαιτιότητας – Άρθρο 4 – Επίπεδο εναρμονίσεως – Επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου μολονότι παρασχέθηκαν εν μέρει οι συνομολογηθείσες υπηρεσίες – Άρθρο 1 – Υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών – Άρθρο 25 – Κυρώσεις – Άρθρο 3, σημείο 12 – Έννοια του όρου “αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις” – Πράξη δημοσίας αρχής»

Στην υπόθεση C-469/24 [Tuleka] [i],

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Sąd Rejonowy w Rzeszowie (πρωτοδικείο Rzeszów, Πολωνία) με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2024, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Ιουλίου 2024, στο πλαίσιο της δίκης

B.F. (1),

B.F. (2)

κατά

Z. sp. z o.o.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan, προεδρεύοντα του τμήματος, Δ. Γρατσία και B. Smulders (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: A. Calot Escobar

* Γλώσσα διαδικασίας: η πολωνική.

[i] Η ονομασία που έχει δοθεί στην παρούσα υπόθεση είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna και την D. Lutostańska,

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Smolek, τη S. Šindelková και τον J. Vláčil,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Ζ. Χατζηπαύλου και την Χ. Κοκκόση,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις I. Rubene και A. Szmytkowska,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1, του άρθρου 3, σημείο 12, του άρθρου 4 και του άρθρου 14, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς, η οποία τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 και την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και καταργεί την οδηγία 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2015, L 326, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, δύο ταξιδιωτών, των B.F. (1) και B.F. (2), και, αφετέρου, ενός διοργανωτή ταξιδίων, της εταιρίας Z. sp. z. o.o., σχετικά με αγωγή έχουσα ως αιτήματα την επιστροφή του καταβληθέντος αντιτίμου και την καταβολή αποζημιώσεως, η οποία ασκήθηκε από τους εν λόγω ταξιδιώτες κατόπιν οργανωμένου ταξιδίου που δεν πραγματοποιήθηκε όπως είχε συμφωνηθεί.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3 και 31 της οδηγίας 2015/2302 έχουν ως εξής:

«(3) Το άρθρο 169 παράγραφος 1 και το άρθρο 169 παράγραφος 2 στοιχείο α) [ΣΛΕΕ] ορίζουν ότι η Ένωση οφείλει να συμβάλλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών, με μέτρα που θεσπίζει σύμφωνα με το άρθρο 114 ΣΛΕΕ.

[…]

(31) Οι ταξιδιώτες θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να λύουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ανά πάσα στιγμή πριν από την έναρξη του πακέτου, έναντι καταβολής εύλογης και δικαιολογημένης χρέωσης καταγγελίας, στην οποία συνυπολογίζεται η αναμενόμενη εξοικονόμηση κόστους και τα έσοδα από την

εναλλακτική αξιοποίηση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Θα πρέπει επίσης να έχουν το δικαίωμα να λύουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας όταν αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου. Αυτό μπορεί να αφορά, για παράδειγμα, πόλεμο, άλλα σοβαρά προβλήματα ασφάλειας, όπως η τρομοκρατία, σημαντικούς κίνδυνους για την ανθρώπινη υγεία, όπως η εκδήλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον ταξιδιωτικό προορισμό, ή φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, σεισμοί ή καιρικές συνθήκες που καθιστούν αδύνατη την ασφαλή μετάβαση στον προορισμό κατά τα συμφωνηθέντα στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», ορίζει τα ακόλουθα:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι να συμβάλλει στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στην επίτευξη υψηλού και όσο το δυνατόν ομοιόμορφου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών με την προσέγγιση ορισμένων πτυχών των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών όσον αφορά τις συμβάσεις μεταξύ των ταξιδιωτών και των εμπόρων ταξιδιωτικών υπηρεσιών για τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς.»

5 Το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

12. ως “αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις” νοούνται καταστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχο του μέρους που επικαλείται τέτοια κατάσταση, και οι συνέπειες της οποίας δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα·

13. ως “έλλειψη συμμόρφωσης” νοείται η μη εκτέλεση ή η πλημμελής εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται σε πακέτο·

[…]».

6 Το άρθρο 4 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επίπεδο εναρμόνισης», ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη δεν διατηρούν ούτε εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις που παρεκκλίνουν από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία, συμπεριλαμβανομένων περισσότερο ή λιγότερο αυστηρών διατάξεων που θα εξασφάλιζαν διαφορετικό επίπεδο προστασίας του ταξιδιώτη, εκτός εάν άλλως προβλέπεται στην παρούσα οδηγία.»

7 Το άρθρο 13 της οδηγίας 2015/2302, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευθύνη για την εκτέλεση του πακέτου», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο διοργανωτής είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ανεξάρτητα από το εάν οι υπηρεσίες αυτές πρόκειται να εκτελεστούν από τον διοργανωτή ή από άλλους παρόχους ταξιδιωτικών υπηρεσιών.

Τα κράτη μέλη δύνανται να διατηρούν ή να θεσπίζουν στην εθνική τους νομοθεσία διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες για την εκτέλεση του πακέτου ευθύνεται και ο πωλητής. Στην περίπτωση

αυτή, οι διατάξεις του άρθρου 7 και του κεφαλαίου III, του παρόντος κεφαλαίου και του κεφαλαίου V που ισχύουν για το διοργανωτή ισχύουν κατ' αναλογία και για τον πωλητή.

[…]

3. Εάν κάποια από τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες δεν εκτελείται σύμφωνα με τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ο διοργανωτής υποχρεούται να αποκαταστήσει την έλλειψη συμμόρφωσης, εκτός εάν αυτό:

α) είναι αδύνατον· ή

β) συνεπάγεται δυσανάλογες δαπάνες, λαμβανομένης υπόψη της έκτασης της μη συμμόρφωσης και της αξίας των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που θίγονται.

Εάν ο διοργανωτής, σύμφωνα με το στοιχείο α) ή β) του πρώτου εδαφίου της παρούσας παραγράφου, δεν αποκαταστήσει την έλλειψη συμμόρφωσης, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 14.

[…]

5. Όταν ένα μεγάλο ποσοστό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών δεν μπορεί να παρασχεθεί όπως συμφωνήθηκε στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ο διοργανωτής προσφέρει χωρίς πρόσθετη επιβάρυνση του ταξιδιώτη, κατάλληλους εναλλακτικούς διακανονισμούς, ει δυνατόν ισοδύναμης ή ανώτερης ποιότητας από τους οριζόμενους στη σύμβαση, για τη συνέχιση του πακέτου, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης στην οποία η επιστροφή του ταξιδιώτη στον τόπο αναχώρησης δεν πραγματοποιείται όπως έχει συμφωνηθεί.

Όταν οι προτεινόμενοι εναλλακτικοί διακανονισμοί καταλήγουν σε πακέτο που είναι κατώτερης ποιότητας από το οριζόμενο στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, τότε ο διοργανωτής προσφέρει στον ταξιδιώτη κατάλληλη μείωση της τιμής.

Ο ταξιδιώτης δύναται να απορρίψει τους προτεινόμενους εναλλακτικούς διακανονισμούς, μόνο αν δεν είναι συγκρίσιμοι προς αυτό που συμφωνήθηκε στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ή αν η προτεινόμενη μείωση της τιμής είναι ανεπαρκής.

[…]»

8 Το άρθρο 14 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μείωση της τιμής και αποζημίωση», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο ταξιδιώτης δικαιούται κατάλληλη μείωση της τιμής για οποιαδήποτε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης, εκτός εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται στον ταξιδιώτη.

2. Ο ταξιδιώτης δικαιούται να λάβει κατάλληλη αποζημίωση από τον διοργανωτή για οποιαδήποτε ζημία υφίσταται λόγω τυχόν έλλειψης συμμόρφωσης. Η αποζημίωση καταβάλλεται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

3. Ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αποζημίωσης, εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης:

α) καταλογίζεται στον ταξιδιώτη·

β) καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα· ή

γ) οφείλεται σε αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις.

[…]»

9 Το άρθρο 25 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κυρώσεις», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες σχετικά με τις κυρώσεις που προβλέπονται για τις παραβιάσεις των εθνικών διατάξεων που έχουν θεσπιστεί βάσει της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν κάθε αναγκαίο μέτρο για να εξασφαλιστεί η εφαρμογή τους. Οι κυρώσεις που προβλέπονται πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές.»

Το πολωνικό δίκαιο

10 Ο ustawa o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych (νόμος περί οργανωμένων ταξιδίων και συνδεδεμένων ταξιδιωτικών διακανονισμών), της 24ης Νοεμβρίου 2017 (Dz. U. 2017, θέση 2361), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί ταξιδίων), προβλέπει στο άρθρο 4 τα εξής:

«[…]

15) Ως “αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις” νοούνται καταστάσεις οι οποίες εκφεύγουν από τον έλεγχο του μέρους που επικαλείται τέτοια κατάσταση και των οποίων οι συνέπειες δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα·

16) ως “έλλειψη συμμόρφωσης” νοείται η μη εκτέλεση ή η πλημμελής εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται σε πακέτο·

[…]».

11 Το άρθρο 50 του ως άνω νόμου ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Ο ταξιδιώτης δικαιούται μείωση της τιμής για οποιαδήποτε περίοδο κατά την οποία διαπιστώνεται έλλειψη συμμόρφωσης, εκτός εάν η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται αποκλειστικά σε πράξη ή παράλειψη του ταξιδιώτη.

2. Ο ταξιδιώτης δικαιούται να ζητήσει την αποκατάσταση της υλικής ζημίας και τη χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που υπέστη λόγω τυχόν έλλειψης συμμόρφωσης. Ο διοργανωτής ταξιδιών καταβάλλει χωρίς καθυστέρηση την αποζημίωση ή τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

3. Ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα να ζητήσει την αποκατάσταση της υλικής ζημίας ή τη χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που υπέστη λόγω της έλλειψης συμμόρφωσης, εάν ο διοργανωτής ταξιδιών αποδείξει ότι:

1) η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του ταξιδιώτη·

2) η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα τρίτου προσώπου ξένου προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα·

3) η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις.

[…]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Στις 27 Ιουλίου 2022 οι ενάγοντες της κύριας δίκης συνήψαν με την εναγομένη της κύριας δίκης, έναντι τιμήματος ύψους 8 696 πολωνικών ζλότυ (PLN) (περίπου 2 048 ευρώ), σύμβαση με αντικείμενο ταξίδι και διαμονή «με όλα τα έξοδα πληρωμένα» («all-inclusive») σε ξενοδοχείο πέντε αστέρων στην Αλβανία για το χρονικό διάστημα από την 1η Σεπτεμβρίου έως τις 8 Σεπτεμβρίου 2023.

13 Την πρώτη ημέρα της διαμονής τους οι ενάγοντες της κύριας δίκης ξύπνησαν εξαιτίας του θορύβου από τις εργασίες κατεδαφίσεως-καταστροφής των δύο κολυμβητικών δεξαμενών του ξενοδοχείου. Οι εν λόγω εργασίες διήρκεσαν από την πρώτη έως την τέταρτη ημέρα της εν λόγω διαμονής, από τις 7.30 έως τις 19.30. Η εκτέλεσή τους είχε διαταχθεί από τις αλβανικές αρχές, πραγματοποιήθηκε δε παρουσία διαφόρων μέσων ενημέρωσης και της αστυνομίας. Κατά το πέρας των εργασιών αυτών είχαν καταστραφεί οι εγκαταστάσεις των εν λόγω κολυμβητικών δεξαμενών, της παραλιακής οδού περιπάτου και της πλακόστρωτης προκυμαίας με πρόσβαση στη θάλασσα, καθώς και οι σχετικές υποδομές.

14 Κατά τη διάρκεια της ως άνω διαμονής, οι ενάγοντες της κύριας δίκης υποχρεώθηκαν να αναμένουν σε μεγάλες ουρές προκειμένου να γευματίσουν, αναγκαζόμενοι μάλιστα να προσέρχονται κατά την έναρξη του γνωστοποιηθέντος ωραρίου, καθόσον ο αριθμός των διαθέσιμων μερίδων ήταν μικρός. Επίσης, διακόπηκε η παροχή ελαφρού γεύματος που ήταν προγραμματισμένη για τις 5 μ.μ.

15 Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων ημερών της εν λόγω διαμονής άρχισαν να εκτελούνται εργασίες για την προσθήκη πέμπτου ορόφου στο συγκεκριμένο ξενοδοχείο. Τα αναγκαία για τις εργασίες οικοδομικά υλικά μεταφέρονταν με τους ανελκυστήρες που χρησιμοποιούσαν οι πελάτες του ξενοδοχείου.

16 Κατόπιν της ως άνω διαμονής, οι ενάγοντες της κύριας δίκης αξίωσαν από την εναγομένη της κύριας δίκης την καταβολή αποζημιώσεως ύψους 22 696 PLN (περίπου 5 346 ευρώ), εκ των οποίων ποσό 8 696 PLN (περίπου 2 048 ευρώ) για την αποκατάσταση της υλικής ζημίας που υπέστησαν λόγω μη εκτελέσεως της επίμαχης συμβάσεως οργανωμένου ταξιδίου με υπαιτιότητα της εναγομένης της κύριας δίκης, και ποσό 14 000 PLN (περίπου 3 298 ευρώ) ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που είχαν υποστεί.

17 Η εναγομένη της κύριας δίκης αντιτάχθηκε στην καταβολή των εν λόγω ποσών. Υποστήριξε ότι, καθόσον οι εργασίες κατεδαφίσεως ήταν συνέπεια αποφάσεως των αλβανικών αρχών προς την οποία έπρεπε να συμμορφωθεί, υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις λόγω των οποίων απαλλασσόταν από την υποχρέωσή της να αποζημιώσει τους ενάγοντες της κύριας δίκης. Επισημαίνει, άλλωστε, ότι πρότεινε στους ενάγοντες της κύριας δίκης κουπόνι διακοπών αξίας 750 PLN (περίπου 165 ευρώ) ως αποζημίωση για την οφειλόμενη στις εργασίες κατεδαφίσεως έλλειψη συμμόρφωσης.

18 Επιληφθέν της διαφοράς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατά πρώτον, εάν το άρθρο 50, παράγραφος 3, σημείο 2, του νόμου περί ταξιδίων είναι σύμφωνο με την οδηγία 2015/2302, καθόσον η συγκεκριμένη εθνική διάταξη προβλέπει ότι ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αποζημιώσεως σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης, εάν ο διοργανωτής ταξιδίων αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα τρίτου προσώπου ξένου προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα.

19 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302 αποκλείει την αποζημίωση ταξιδιώτη από τον διοργανωτή ταξιδίων, εάν ο δεύτερος αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στην οικεία σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου και ότι η συγκεκριμένη έλλειψη συμμόρφωσης έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα, χωρίς να υποχρεούται ο διοργανωτής να αποδείξει την υπαιτιότητα του εν λόγω τρίτου. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η υποχρέωση του διοργανωτή ταξιδίων να αποδείξει την υπαιτιότητα τρίτου, κατά το άρθρο 50, παράγραφος 3, σημείο 2, του νόμου περί ταξιδίων, αντιβαίνει στην πλήρη εναρμόνιση η οποία συντελέσθηκε με την οδηγία 2015/2302, όπως προβλέπεται στο άρθρο της 4, και η οποία επιβεβαιώνεται βάσει ιστορικής ερμηνείας σχετικής με το άρθρο 8 της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1990, για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις (ΕΕ 1990, L 158, σ. 59), που καταργήθηκε με την οδηγία 2015/2302. Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, η προϋπόθεση περί υπαιτιότητας επιτάσσει εξέταση τόσο από αντικειμενικής απόψεως, ήτοι εκτίμηση περί του παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς, όσο και από υποκειμενικής, ήτοι εκτίμηση της συμπεριφοράς του αυτουργού, μολονότι τούτο δεν προβλέπεται από την οδηγία 2015/2302.

20 Κατά δεύτερον, λαμβανομένου υπόψη ότι η εναγομένη της κύριας δίκης παρέσχε μόνον εν μέρει στους ενάγοντες της κύριας δίκης τις υπηρεσίες που προβλέπονταν στην επίμαχη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302, μπορεί να γίνει δεκτό το αίτημα των εν λόγω εναγόντων για επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που είχαν καταβάλει στην εναγομένη της κύριας δίκης για το οργανωμένο ταξίδι τους.

21 Παρατηρεί συναφώς ότι, από γλωσσικής απόψεως, ο όρος «κατάλληλη μείωση της τιμής» περιλαμβάνει και τη μέγιστη μείωση, οπότε καθιστά δυνατή την επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που έχουν καταβάλει ταξιδιώτες. Τέτοια μέγιστη μείωση δικαιολογείται σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι ο οικείος διοργανωτής ταξιδίων παρέσχε υπηρεσία άνευ αξίας.

22 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η εν λόγω μέγιστη μείωση μπορεί επίσης να είναι δικαιολογημένη σε περίπτωση κατά την οποία οι ταξιδιώτες αντιμετωπίζουν περίπτωση κατάφωρης έλλειψης συμμόρφωσης. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση επιρρωννύεται από την αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2015/2302, από την οποία προκύπτει ότι σκοπός της οδηγίας είναι η επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών. Λαμβανομένου υπόψη

του συγκεκριμένου σκοπού, έλλειψη συμμόρφωσης που έχει ως συνέπεια να καθίσταται άνευ αξίας η υπηρεσία την οποία παρέσχε ο οικείος διοργανωτής ταξιδίων πρέπει να θεωρείται κατάφωρη έλλειψη συμμόρφωσης.

23 Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, σε περίπτωση κατά την οποία ταξιδιώτες επωφελήθηκαν κατ' ελάχιστον των υπηρεσιών παρά την κατάφωρη έλλειψη συμμόρφωσης, μπορεί να γίνει δεκτή αξίωση των ταξιδιωτών για επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που είχαν καταβάλει, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης. Εκτιμά ότι τούτο πρέπει να ισχύει εν προκειμένω.

24 Κατά τρίτον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, λαμβανομένης υπόψη της διαμάχης μεταξύ των αλβανικών αρχών και του ιδιοκτήτη του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης ξενοδοχείου, η οποία κλιμακωνόταν και είχε προσελκύσει το ενδιαφέρον των μέσων ενημερώσεως, η εναγομένη της κύριας δίκης μπορεί, ως επαγγελματίας, να θεωρηθεί υπεύθυνη επειδή δεν προέβλεψε τις εξελίξεις της διαμάχης αυτής.

25 Στο ως άνω πλαίσιο, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το δικαίωμα σε κατάλληλη μείωση της τιμής για κάθε χρονικό διάστημα έλλειψης συμμόρφωσης, καθώς και το δικαίωμα κατάλληλης αποζημιώσεως για κάθε ζημία οφειλόμενη στην έλλειψη συμμόρφωσης, κατά το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302, έχουν ως αποκλειστικό σκοπό την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ των μερών σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ή αν τα δικαιώματα αυτά αποσκοπούν επίσης στην επιβολή κυρώσεων και έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα, προκειμένου να διασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών.

26 Κατά το αιτούν δικαστήριο, εάν γίνει δεκτό ότι, με την έκδοση της οδηγίας 2015/2302, ο νομοθέτης της Ένωσης είχε συγχρόνως την πρόθεση να αποθαρρύνει τους διοργανωτές οργανωμένων ταξιδιών από ενδεχόμενη έλλειψη συμμόρφωσης, η εκ μέρους των καταναλωτών χρήση ορισμένων υπηρεσιών δεν θα πρέπει να αποτελεί εμπόδιο για την επιστροφή του συνολικού ποσού που αυτοί είχαν καταβάλει. Συγκεκριμένα, είναι δυνατόν να απαιτείται η εκ μέρους των διοργανωτών ταξιδίων ανάλυση της ταξιδιωτικής αγοράς και ο έλεγχος της ύπαρξης συγκεκριμένων κινδύνων δυνάμενων να έχουν ως αποτέλεσμα την έλλειψη συμμόρφωσης. Ως εκ τούτου, το δικαίωμα σε κατάλληλη μείωση της τιμής θα έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη προστασία των καταναλωτών, δεδομένου ότι θα προβλέπεται επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση κατά την οποία η συγκεκριμένη ανάλυση δεν πραγματοποιείται προσηκόντως.

27 Τέλος, κατά τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν πράξη δημοσίας αρχής μπορεί να εμπίπτει στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302. Επισημαίνει συναφώς ότι μια τέτοια πράξη εκφεύγει του ελέγχου του αποδέκτη της, υπό την έννοια ότι αυτός υπόκειται στην εξουσία της οικείας δημοσίας αρχής. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, πάντως, ότι η διοικητική διαδικασία που καταλήγει στην έκδοση τέτοιας πράξεως βασίζεται σε κανόνες δικαίου, έχει ορισμένη χρονική διάρκεια και παρέχει δυνατότητα συμμετοχής στον αποδέκτη της πράξεως. Επιπλέον, παρέχεται στον αποδέκτη δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής κατά της εν λόγω πράξεως. Επισημαίνει περαιτέρω ότι, στην αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2015/2302, ο νομοθέτης της Ένωσης διευκρινίζει την έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων». Σε αυτές περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, ο πόλεμος, η τρομοκρατία, η εκδήλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον ταξιδιωτικό προορισμό ή οι φυσικές καταστροφές, όπως πλημμύρες, σεισμοί ή καιρικές συνθήκες που καθιστούν αδύνατη την ασφαλή μετάβαση στον προορισμό κατά τα συμφωνηθέντα στη

σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου. Η συγκεκριμένη απαρίθμηση δεν επιτρέπει να θεωρηθεί ότι πράξη δημοσίας αρχής, όπως είναι απόφαση με την οποία διατάσσεται η κατεδάφιση μέρους τουριστικής υποδομής, αποτελεί έκτακτη και αναπόφευκτη περίσταση.

28 Υπό τις ως άνω συνθήκες, το Sąd Rejonowy w Rzeszowie (πρωτοδικείο Rzeszów, Πολωνία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, και του άρθρου 4 της οδηγίας [2015/2302] την έννοια ότι αντιτίθενται στην εφαρμογή διάταξης του εθνικού δικαίου, όπως αυτής του άρθρου 50, παράγραφος 3, σημείο 2, του [νόμου περί ταξιδίων], κατά το μέτρο που, σύμφωνα με την εθνική διάταξη, ο διοργανωτής ταξιδιών φέρει το βάρος να αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα τρίτου προσώπου ξένου προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, όταν η έλλειψη συμμόρφωσης έχει απρόβλεπτο και αναπότρεπτο χαρακτήρα;

2) Έχει η διάταξη του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας [2015/2302] την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε ερμηνεία διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, σύμφωνα με την οποία η κατάλληλη μείωση της τιμής για οποιαδήποτε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης μπορεί, σε περίπτωση κατάφωρης έλλειψης συμμόρφωσης, να οδηγήσει σε επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που κατέβαλαν οι ταξιδιώτες, παρά το γεγονός ότι αυτοί έκαναν εν μέρει χρήση των προσφερόμενων από τον διοργανωτή υπηρεσιών;

3) Έχουν οι διατάξεις του άρθρου 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας [2015/2302] την έννοια ότι το δικαίωμα μείωσης της τιμής για οποιαδήποτε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης και η αξίωση αποζημίωσης για οποιαδήποτε ζημία υφίσταται ο ταξιδιώτης λόγω τυχόν έλλειψης συμμόρφωσης έχουν ως αποκλειστικό σκοπό την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ των μερών ή πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα εν λόγω δικαιώματα έχουν και κυρωτικό χαρακτήρα, αποθαρρύνοντας τον διοργανωτή από την έλλειψη συμμόρφωσης;

4) Έχει η διάταξη του άρθρου 3, σημείο 12, της οδηγίας [2015/2302] την έννοια ότι οι πράξεις των δημοσίων αρχών, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης κατεδάφισης ξενοδοχείου που εκδόθηκε από όργανο της δημόσιας διοίκησης, δεν εμπίπτουν στην έννοια των “αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων”;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

29 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου προβλέπουσα ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις υπηρεσίες οργανωμένου ταξιδίου καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των υπηρεσιών αυτών και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα, ο διοργανωτής ταξιδίων πρέπει να αποδείξει ότι η συγκεκριμένη έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του έναντι του ταξιδιώτη.

30 Το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302 ορίζει ότι ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αποζημιώσεως, εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα.

31 Δεδομένου ότι η οδηγία 2015/2302 δεν ορίζει την έννοια της μνημονευόμενης στην ως άνω διάταξη φράσεως «καταλογίζεται σε», ούτε παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον καθορισμό της έννοιας της φράσεως, απαιτείται αυτοτελής ερμηνεία της λαμβανομένων υπόψη της συνήθους σημασίας της στην καθομιλουμένη γλώσσα, του πλαισίου εντός του οποίου χρησιμοποιείται και του σκοπού που επιδιώκεται με τη συγκεκριμένη οδηγία (πρβλ. αποφάσεις της 8ης Ιουνίου 2023, UFC - Que choisir και CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 30ής Απριλίου 2025, Galte, C-63/24, EU:C:2025:292, σκέψεις 28 και 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Κατά τη συνήθη σημασία της στην καθομιλουμένη, η φράση «καταλογίζεται σε» ένα πρόσωπο δηλώνει ότι ένα γεγονός είναι αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του εν λόγω προσώπου, χωρίς να προϋποθέτει κατ’ ανάγκην ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά παράβαση, διαπραχθείσα εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, υποχρεώσεως επιβαλλόμενης στο πρόσωπο αυτό είτε βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου είτε βάσει συμβατικής ρήτρας. Ως εκ τούτου, η φράση «καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο», η οποία μνημονεύεται στο άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302, καταλαμβάνει, βεβαίως, την περίπτωση στην οποία η έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες οφείλεται σε «υπαιτιότητα» του εν λόγω τρίτου. Ωστόσο, η σημασία της είναι ευρύτερη και καταλαμβάνει και την περίπτωση στην οποία η εν λόγω έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε συμπεριφορά του τρίτου η οποία δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «υπαίτια».

33 Συνεπώς, λαμβανομένης υπόψη της συνήθους σημασίας της φράσεως «καταλογίζεται σε» η οποία μνημονεύεται στο άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η συγκεκριμένη διάταξη επιτρέπει σε διοργανωτή ταξιδίων να απαλλάσσεται από την υποχρέωση αποζημιώσεως που υπέχει έναντι ταξιδιώτη, σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις παρασχεθείσες υπηρεσίες, εάν αποδείξει ότι η εν λόγω έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε τρίτον, χωρίς να απαιτείται να αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου προσώπου.

34 Η ως άνω ερμηνεία επιρρωννύεται από το πλαίσιο εντός του οποίου χρησιμοποιείται η επίμαχη φράση. Πράγματι, με τα άρθρα 13 και 14 της οδηγίας 2015/2302, τα οποία περιλαμβάνονται στο κεφάλαιό της IV που φέρει τον τίτλο «Εκτέλεση του πακέτου», θεσπίζεται εναρμονισμένο καθεστώς ενδοσυμβατικής ευθύνης των διοργανωτών οργανωμένων ταξιδίων, χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η αντικειμενική ευθύνη του διοργανωτή και ο περιοριστικός καθορισμός των περιπτώσεων στις οποίες αυτός μπορεί να απαλλαγεί από τη συγκεκριμένη ευθύνη [πρβλ. απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, FTI Touristik (Οργανωμένο ταξίδι στις Κανάριες Νήσους), C-396/21, EU:C:2023:10, σκέψη 25].

35 Ειδικότερα, το άρθρο 13 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευθύνη για την εκτέλεση του πακέτου», προβλέπει στην παράγραφο 1 ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο διοργανωτής ταξιδίων είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου, ανεξαρτήτως αν οι υπηρεσίες αυτές πρόκειται να εκτελεσθούν από τον διοργανωτή ή από άλλους παρόχους ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Με την παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου διευκρινίζεται συναφώς ότι εάν κάποια από τις ταξιδιωτικές

υπηρεσίες δεν εκτελείται σύμφωνα με τη σύμβαση, ο διοργανωτής υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποκαταστήσει την πλημμελή εκτέλεση, σε αντίθετη δε περίπτωση ο οικείος ταξιδιώτης δικαιούται μείωση του τιμήματος και αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας. Ως εκ τούτου, ο διοργανωτής ταξιδίων ευθύνεται, κατ' αρχήν, σε περίπτωση μη εκτελέσεως των υπηρεσιών οργανωμένου ταξιδίου, τούτο δε ανεξαρτήτως αν υφίσταται ενδεχομένως υπαιτιότητά του ή υπαιτιότητα των παρόχων του υπηρεσιών κατά την εκτέλεση των εν λόγω υπηρεσιών.

36 Μολονότι με το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 τίθεται η αρχή της αντικειμενικής ευθύνης του διοργανωτή ταξιδίων για κάθε ζημία που υφίσταται ο ταξιδιώτης λόγω έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες, βάσει της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου ο διοργανωτής δύναται να απαλλαγεί από τη συγκεκριμένη ευθύνη αποδεικνύοντας ότι η έλλειψη συμμόρφωσης εμπίπτει σε κάποια από τις τρεις περιπτώσεις που απαριθμούνται περιοριστικώς στο άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχεία α′ έως γ′. Το κοινό στοιχείο των τριών αυτών περιπτώσεων συνίσταται στο ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε αίτιο εξωτερικό προς τον διοργανωτή, ήτοι στον ίδιο τον ταξιδιώτη, σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών ή σε έκτακτες περιστάσεις. Η εν λόγω παράγραφος 3, στοιχεία β′ και γ′, προβλέπει την επιπλέον προϋπόθεση ότι η οφειλόμενη σε τρίτο πρόσωπο ή σε εξαιρετικές περιστάσεις έλλειψη συμμόρφωσης πρέπει να έχει αναπότρεπτο χαρακτήρα. Αντιθέτως, σε καμία από τις τρεις περιπτώσεις δεν τίθεται ζήτημα «υπαιτιότητας».

37 Τέλος, όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκεται με την οδηγία 2015/2302, από το άρθρο 1 της οδηγίας προκύπτει ότι ο εν λόγω σκοπός συνίσταται, μεταξύ άλλων, στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών. Η ερμηνεία του άρθρου 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας που δόθηκε στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως καθιστά δυνατή τη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών, δεδομένου ότι ο διοργανωτής ταξιδίων ο οποίος επιδιώκει, κατ' εφαρμογήν της συγκεκριμένης διατάξεως, να απαλλαγεί από την ευθύνη του λόγω της επίμαχης έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες δεν πρέπει να αποδείξει μόνον ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών, αλλά και ότι αυτή έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, ο επιδιωκόμενος από την οδηγία σκοπός διασφαλίσεως υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών δεν δικαιολογεί, αφ' εαυτού, υποχρέωση του διοργανωτή ταξιδίων να αποδείξει την υπαιτιότητα τρίτου προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του έναντι του οικείου καταναλωτή σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης.

38 Επιπλέον, καθόσον το άρθρο 4 της οδηγίας 2015/2302 προβλέπει ότι, αν δεν προβλέπεται άλλως από διάταξή της, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν σε ισχύ ή να εισάγουν στο εθνικό δίκαιό τους διατάξεις περισσότερο ή λιγότερο αυστηρές από εκείνες της οδηγίας με σκοπό τη διασφάλιση διαφορετικού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών και δεδομένου ότι η οδηγία δεν περιλαμβάνει διάταξη βάσει της οποίας να επιτρέπεται στα κράτη μέλη να εισάγουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις έχουσες ως σκοπό τη διασφάλιση επιπέδου προστασίας διαφορετικού από το προβλεπόμενο στο άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας, τα κράτη μέλη δεν δύνανται να διατηρούν σε ισχύ ή να εισάγουν διάταξη του εθνικού δικαίου βάσει της οποίας οι διοργανωτές ταξιδίων απαλλάσσονται από την υποχρέωσή τους αποζημιώσεως σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις υπηρεσίες οργανωμένου ταξιδίου η οποία καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών μόνον εφόσον αποδείξουν ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα.

39 Κατά συνέπεια, το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2015/2302 αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, προβλέπουσα ότι ταξιδιώτης δεν δικαιούται καμία αποζημίωση εκ μέρους του οικείου διοργανωτή ταξιδίων σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις παρασχεθείσες υπηρεσίες οργανωμένου ταξιδίου η οποία καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών μόνον εφόσον ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα.

40 Τούτου λεχθέντος, κατά την εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να το ερμηνεύουν κατά το μέτρο του δυνατού με γνώμονα το γράμμα και τον σκοπό της οικείας οδηγίας, προκειμένου να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με την οδηγία αυτή και, κατά συνέπεια, να συμμορφώνονται προς το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024, Plamaro, C-196/23, EU:C:2024:596, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41 Όπως επισήμανε η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία θα ήταν δυνατή σε περίπτωση κατά την οποία ο όρος «υπαιτιότητα» στην πολωνική γλώσσα, ο οποίος χρησιμοποιείται στο άρθρο 50, παράγραφος 3, του νόμου περί ταξιδίων ερμηνευόταν ως έχων την έννοια της φράσεως «καταλογίζεται σε», όπως έγινε δεκτό στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, ζήτημα η εκτίμηση περί του οποίου απόκειται στο αιτούν δικαστήριο.

42 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2015/2302, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου προβλέπουσα ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις υπηρεσίες οργανωμένου ταξιδίου καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των υπηρεσιών αυτών και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα, ο διοργανωτής ταξιδίων πρέπει να αποδείξει ότι η συγκεκριμένη έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του έναντι του ταξιδιώτη.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

43 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι, ακόμη και αν ταξιδιώτης έκανε χρήση μέρους των παρεχόμενων από διοργανωτή ταξιδίων υπηρεσιών, η κατάλληλη μείωση της τιμής που δικαιούται ο ταξιδιώτης σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις εν λόγω υπηρεσίες μπορεί να αντιστοιχεί σε επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου για το οικείο οργανωμένο ταξίδι σε περίπτωση κατά την οποία η έλλειψη συμμόρφωσης είναι κατάφωρη.

44 Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302, ο ταξιδιώτης «δικαιούται κατάλληλη μείωση της τιμής για οποιαδήποτε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης, εκτός εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται στον ταξιδιώτη».

45 Επομένως, η διαλαμβανόμενη στη συγκεκριμένη διάταξη μείωση τιμής πρέπει να είναι αντίστοιχη του συνόλου της περιόδου κατά την οποία διαπιστώθηκε έλλειψη συμμόρφωσης. Επιπλέον, έχει κριθεί ότι η εκτίμηση περί καταλληλότητας της μειώσεως της τιμής πρέπει, όπως και η διαπίστωση της έλλειψης συμμόρφωσης, να διενεργείται αντικειμενικώς, λαμβανομένων υπόψη

των υποχρεώσεων του οικείου διοργανωτή ταξιδίων με γνώμονα τη συναφθείσα σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, FTI Touristik (Οργανωμένο ταξίδι στις Κανάριες Νήσους), C-396/21, EU:C:2023:10, σκέψη 39].

46 Πράγματι, από συνδυασμένη ερμηνεία του άρθρου 14, παράγραφος 1, και του άρθρου 3, σημείο 13, της οδηγίας 2015/2302 προκύπτει ότι η υποχρέωση του διοργανωτή ταξιδίων να προβεί σε τέτοια μείωση της τιμής εκτιμάται αποκλειστικώς σε σχέση με τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες οι οποίες περιλαμβάνονταν στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου και οι οποίες δεν εκτελέστηκαν ή εκτελέστηκαν πλημμελώς, διευκρινιζομένου ότι οι υποχρεώσεις που υπέχει ο οικείος διοργανωτής ταξιδίων εκ της συμβάσεως αυτής δεν επιδέχονται περιοριστική ερμηνεία, περιλαμβάνουν δε, ως εκ τούτου, όχι μόνον αυτές που προβλέπονται στη σύμβαση, αλλά και εκείνες που συνδέονται με τις πρώτες και απορρέουν από τον σκοπό της συμβάσεως [πρβλ. απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, FTI Touristik (Οργανωμένο ταξίδι στις Κανάριες Νήσους), C-396/21, EU:C:2023:10, σκέψεις 37 και 38].

47 Επομένως, η εκτίμηση περί καταλληλότητας της επίμαχης μειώσεως της τιμής πρέπει να στηρίζεται σε υπολογισμό της αξίας των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονταν στο πακέτο και δεν εκτελέσθηκαν ή εκτελέσθηκαν πλημμελώς, λαμβανομένης υπόψη της χρονικής διάρκειας της εν λόγω μη εκτελέσεως ή πλημμελούς εκτελέσεως και της αξίας του πακέτου. Η μείωση της τιμής του πακέτου πρέπει να αντιστοιχεί στην αξία των ταξιδιωτικών υπηρεσιών ως προς τις οποίες διαπιστώθηκε έλλειψη συμμόρφωσης [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, FTI Touristik (Οργανωμένο ταξίδι στις Κανάριες Νήσους), C-396/21, EU:C:2023:10, σκέψη 39]. Όσο σοβαρότερη είναι η μη εκτέλεση ή η πλημμελής εκτέλεση τόσο μεγαλύτερη πρέπει να είναι η μείωση της τιμής προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη.

48 Ως εκ τούτου, σε περίπτωση κατά την οποία η έλλειψη συμμόρφωσης αφορά το σύνολο των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που παρασχέθηκαν σε ταξιδιώτη, ο δε οικείος διοργανωτής ταξιδίων δεν αποδεικνύει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται στον πρώτο, ο ταξιδιώτης δύναται να αξιώσει από τον διοργανωτή την επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που καταβλήθηκε για το οικείο πακέτο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302.

49 Επιπλέον, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της οδηγίας 2015/2302 να συμβάλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών, όπως ορίζει το άρθρο 1 της οδηγίας, ο ταξιδιώτης πρέπει επίσης να δικαιούται επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που καταβλήθηκε για το οικείο πακέτο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας, σε περίπτωση κατά την οποία, παρά την παροχή ορισμένων υπηρεσιών, η έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις παρασχεθείσες υπηρεσίες είναι τόσο σοβαρή ώστε το συγκεκριμένο πακέτο να καθίσταται άνευ αντικειμένου και, ως εκ τούτου, το οργανωμένο ταξίδι να μην έχει πλέον, αντικειμενικώς, ενδιαφέρον για τον ταξιδιώτη. Πράγματι, σε περίπτωση κατά την οποία το εύρος της έλλειψης συμμόρφωσης είναι τέτοιο ώστε, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου του εν λόγω πακέτου, να καθιστά άνευ ενδιαφέροντος και άνευ αξίας τις παρασχεθείσες υπηρεσίες, η συγκεκριμένη έλλειψη συμμόρφωσης εξομοιώνεται με μη εκτέλεση του πακέτου λόγω της οποίας παρέχεται δικαίωμα επιστροφής του συνόλου του αντιτίμου, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας.

50 Εν προκειμένω, απόκειται επομένως στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων, αν οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης εργασίες κατεδαφίσεως, οικοδομικές εργασίες και πλημμέλειες ως προς την παροχή των υπηρεσιών εστίασης συνεπάγονται ότι το οργανωμένο ταξίδι των εναγόντων της κύριας δίκης κατέστη άνευ αντικειμένου και, ως εκ τούτου, αντικειμενικώς άνευ ενδιαφέροντος γι' αυτούς. Εάν το αιτούν

δικαστήριο αποφανθεί ότι τούτο συμβαίνει εν προκειμένω, οι ενάγοντες της κύριας δίκης πρέπει να έχουν δικαίωμα, κατ' εφαρμογήν της εθνικής ρυθμίσεως περί μεταφοράς του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302 στην πολωνική έννομη τάξη, να αξιώσουν από την εναγομένη της κύριας δίκης, ως διοργανώτρια ταξιδίων, επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου που κατέβαλαν για το συγκεκριμένο οργανωμένο ταξίδι.

51 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι ακόμη και αν ταξιδιώτης έκανε χρήση μέρους των παρεχόμενων από διοργανωτή ταξιδίων υπηρεσιών, η κατάλληλη μείωση της τιμής που δικαιούται ο ταξιδιώτης σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις εν λόγω υπηρεσίες μπορεί να αντιστοιχεί σε επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου για το οικείο οργανωμένο ταξίδι, εφόσον η έλλειψη συμμόρφωσης είναι τόσο σοβαρή ώστε το συγκεκριμένο οργανωμένο ταξίδι, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου του, να καθίσταται πλέον αντικειμενικώς άνευ ενδιαφέροντος για τον εν λόγω ταξιδιώτη.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

52 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι το δικαίωμα κατάλληλης μειώσεως της τιμής για κάθε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης και το δικαίωμα αποζημιώσεως για κάθε ζημία προκληθείσα λόγω έλλειψης συμμόρφωσης, τα οποία προβλέπονται στην εν λόγω διάταξη, έχουν αποκλειστικώς ως σκοπό την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ διοργανωτή ταξιδίων και ταξιδιώτη, λαμβανομένων υπόψη των υπηρεσιών που παρέσχε πράγματι ο διοργανωτής και του αντιτίμου που κατέβαλε ο ταξιδιώτης, ή αν τα συγκεκριμένα δικαιώματα έχουν επίσης ως σκοπό την επιβολή κυρώσεων στον διοργανωτή προκειμένου να τον αποθαρρύνουν από ενδεχόμενη έλλειψη συμμόρφωσης.

53 Η Πολωνική Κυβέρνηση θέτει υπό αμφισβήτηση το παραδεκτό του ως άνω προδικαστικού ερωτήματος, υποστηρίζοντας ότι οι λόγοι για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον σκοπό των δικαιωμάτων αυτών δεν προκύπτουν επαρκώς από την απόφαση περί παραπομπής.

54 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων την οποία καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, καθόσον τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να αποφανθεί επ' αυτών (απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Gestore dei Servizi Energetici, C-148/23, EU:C:2024:555, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55 Ως εκ τούτου, συντρέχει τεκμήριο λυσιτέλειας για τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβάλει εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία κανόνα του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το ζήτημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει

χρήσιμη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Gestore dei Servizi Energetici, C-148/23, EU:C:2024:555, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

56 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, πάντως, προκύπτει με επαρκή σαφήνεια ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν τα προβλεπόμενα στο άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302 δικαιώματα των ταξιδιωτών σε κατάλληλη μείωση της τιμής και σε κατάλληλη αποζημίωση αποσκοπούν επίσης στην επιβολή κυρώσεων στους διοργανωτές ταξιδίων και στην αποθάρρυνσή τους, οπότε, κατά τον προσδιορισμό του ποσού της εν λόγω μειώσεως και αποζημιώσεως, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι έχουν ως σκοπό την επιβολή κυρώσεων στους διοργανωτές ταξιδίων. Ως εκ τούτου, το τρίτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

57 Όσον αφορά την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ως άνω προδικαστικό ερώτημα, επισημαίνεται ότι από το γράμμα του άρθρου 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302 προκύπτει ότι, υπό την επιφύλαξη των προβλεπόμενων στις εν λόγω διατάξεις εξαιρέσεων, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι για οποιαδήποτε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης όσον αφορά τις παρεχόμενες υπηρεσίες και για οποιαδήποτε ζημία προκαλούμενη λόγω της έλλειψης συμμόρφωσης, οι ταξιδιώτες δικαιούνται, αντιστοίχως, κατάλληλη μείωση της τιμής και κατάλληλη αποζημίωση εκ μέρους των διοργανωτών ταξιδίων. Παρέχοντας τα εν λόγω δικαιώματα στους ταξιδιώτες, η συγκεκριμένη διάταξη καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας που υφίστατο κατά τη σύναψη συμβάσεως οργανωμένου ταξιδίου, καθόσον παρέχει τη δυνατότητα, αφενός, να αξιώνεται η εκ μέρους των διοργανωτών ταξιδίων αποκατάσταση τιμής αντίστοιχης των υπηρεσιών που πράγματι παρασχέθηκαν και, αφετέρου, να καταβάλλεται από τους διοργανωτές αποζημίωση για τη ζημία που υπέστησαν οι οικείοι ταξιδιώτες λόγω της έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

58 Αντιθέτως, ούτε το γράμμα του άρθρου 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302 ούτε το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη επιτρέπουν να γίνει δεκτό ότι η παροχή των προβλεπόμενων στην οδηγία δικαιωμάτων στους ταξιδιώτες έχει επίσης ως σκοπό να καθίσταται δυνατή η επιβολή κυρώσεων στους διοργανωτές ταξιδίων σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης. Ούτε στην εν λόγω διάταξη ούτε στο άρθρο 13 της οδηγίας, το οποίο προβλέπει εναρμονισμένο καθεστώς ενδοσυμβατικής ευθύνης των διοργανωτών ταξιδίων, προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής στους διοργανωτές υποχρεώσεως καταβολής τιμωρητικής αποζημιώσεως. Το άρθρο 25 της οδηγίας 2015/2302, το οποίο προβλέπει ότι τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες σχετικά με τις κυρώσεις που επιβάλλονται λόγω παραβάσεως των εθνικών διατάξεων οι οποίες έχουν θεσπισθεί κατ' εφαρμογήν της εν λόγω οδηγίας, επιβεβαιώνει ότι η παροχή των ως άνω δικαιωμάτων στους ταξιδιώτες δεν έχει ως σκοπό να καταστήσει δυνατή την επιβολή κυρώσεων στους διοργανωτές ταξιδίων.

59 Επιπλέον, ο σκοπός της οδηγίας 2015/2302 να συμβάλει στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών δεν δικαιολογεί, αφ' εαυτού, ερμηνεία του άρθρου 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας κατά την οποία η συγκεκριμένη διάταξη έχει επίσης ως σκοπό την επιβολή κυρώσεων εις βάρος των διοργανωτών ταξιδίων. Πράγματι, το υψηλό επίπεδο προστασίας επιτυγχάνεται με την οδηγία διά της παροχής των συγκεκριμένων δικαιωμάτων στους ταξιδιώτες προκειμένου να αποκατασταθεί η συμβατική ισορροπία μεταξύ αυτών και των διοργανωτών ταξιδίων, κατόπιν της έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις παρασχεθείσες υπηρεσίες.

60 Βάσει του προεκτεθέντος σκεπτικού, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι το δικαίωμα κατάλληλης μειώσεως της τιμής για κάθε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης και το δικαίωμα αποζημιώσεως για κάθε ζημία προκληθείσα λόγω έλλειψης συμμόρφωσης, τα οποία προβλέπονται στην εν λόγω διάταξη, έχουν ως σκοπό την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ διοργανωτή ταξιδίων και ταξιδιώτη και όχι την επιβολή κυρώσεων εις βάρος του διοργανωτή.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

61 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι οι οφειλόμενες σε πράξεις των δημοσίων αρχών καταστάσεις, περιλαμβανομένης της κατεδαφίσεως τουριστικής υποδομής προς εκτέλεση αποφάσεως δημοσίας αρχής, δεν εμπίπτουν στην κατά την εν λόγω διάταξη έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων».

62 Επισημαίνεται συναφώς ότι, κατά το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302, οι «αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις» ορίζονται ως οι «καταστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχο του μέρους που επικαλείται τέτοια κατάσταση, και οι συνέπειες [των οποίων] δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα».

63 Η αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας καταδεικνύει το περιεχόμενο της ως άνω έννοιας καθόσον διευκρινίζει ότι «μπορεί να αφορά, για παράδειγμα, πόλεμο, άλλα σοβαρά προβλήματα ασφάλειας, όπως η τρομοκρατία, σημαντικούς κίνδυνους για την ανθρώπινη υγεία, όπως η εκδήλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον ταξιδιωτικό προορισμό, ή φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, σεισμοί ή καιρικές συνθήκες που καθιστούν αδύνατη την ασφαλή μετάβαση στον προορισμό κατά τα συμφωνηθέντα στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού».

64 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» προσομοιάζει με εκείνην της «ανωτέρας βίας», ερμηνευόμενη ως αφορώσα περιστάσεις ξένες προς αυτόν που την επικαλείται, ασυνήθεις και απρόβλεπτες, οι συνέπειες των οποίων δεν θα μπορούσαν να έχουν αποφευχθεί όση επιμέλεια και αν είχε καταβληθεί. Επομένως, μολονότι στην οδηγία 2015/2302 ουδόλως υπάρχει μνεία της ανωτέρας βίας, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» συγκεκριμενοποιεί την έννοια της «ανωτέρας βίας» και συνιστά πλήρη και εξαντλητική εφαρμογή της δεύτερης αυτής έννοιας στο πλαίσιο της οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 2023, UFC - Que choisir και CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, σκέψεις 54 και 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

65 Επίσης, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα επίθετα «αναπόφευκτες και έκτακτες», κατά το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302, αφορούν μόνον καταστάσεις που ήταν απρόβλεπτες (πρβλ. απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 2024, Tez Tour, C-299/22, EU:C:2024:181, σκέψη 74).

66 Συνεπώς, καταστάσεις οφειλόμενες σε πράξεις δημοσίας αρχής εμπίπτουν στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302, μόνον εάν εκφεύγουν του ελέγχου του μέρους που τις επικαλείται και έχουν συνέπειες που δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα, στοιχείο που προϋποθέτει ότι οι εν λόγω περιστάσεις είναι ξένες προς εκείνον που τις επικαλείται και απρόβλεπτες.

67 Η έκδοση, όμως, πράξεων δημοσίας αρχής διέπεται από κανόνες τόσο διαδικαστικούς όσο και ουσιαστικούς που διασφαλίζουν ιδίως ότι οι εν λόγω πράξεις εκδίδονται με διαφάνεια κατόπιν σταθμίσεως των διαφόρων συμφερόντων. Εξάλλου, η εκτέλεση των εν λόγω πράξεων προϋποθέτει εν γένει ορισμένη δημοσιότητα. Συνεπώς, οι καταστάσεις που οφείλονται σε τέτοιες πράξεις δεν είναι εν γένει απρόβλεπτες.

68 Εν προκειμένω, η εναγομένη της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι οι επίμαχες εργασίες κατεδαφίσεως αποτελούν συνέπεια πράξεως δημόσιας εξουσίας προς την οποία όφειλε να συμμορφωθεί, οπότε η οφειλόμενη στην εν λόγω πράξη έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις συμβατικές υποχρεώσεις αντιστοιχεί σε αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση που την απαλλάσσει από την υποχρέωση αποζημιώσεως την οποία υπέχει έναντι των εναγόντων της κύριας δίκης.

69 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 3, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2015/2302, ο ταξιδιώτης δεν έχει κανένα δικαίωμα αποζημιώσεως, εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις.

70 Απόκειται, ως εκ τούτου, στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν, εν προκειμένω η κατεδάφιση των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης υποδομών, προς εκτέλεση αποφάσεως των αλβανικών αρχών, δημιούργησε κατάσταση εκφεύγουσα του ελέγχου του οικείου διοργανωτή ταξιδίων και έχουσα συνέπειες που δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα. Προς τούτο, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν, πριν από την έκδοση της εν λόγω αποφάσεως, ο διοργανωτής ταξιδίων ή ο διαχειριστής της επίμαχης τουριστικής υποδομής ενημερώθηκε για τη διαδικασία που κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως, ενδεχομένως δε και αν συμμετείχε στη διαδικασία αυτή, ή αν τα συγκεκριμένα πρόσωπα είχαν ενημερωθεί για το περιεχόμενο της αποφάσεως πριν από την εκτέλεσή της. Τέτοια ενημέρωση ή συμμετοχή του διαχειριστή της τουριστικής υποδομής αρκεί, δεδομένου ότι, βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302, ο διοργανωτής ταξιδίων μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για οποιαδήποτε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης προκληθείσας από τους παρόχους του ταξιδιωτικών υπηρεσιών (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, Kuoni Travel, C-578/19, EU:C:2021:213, σκέψη 35).

71 Εφόσον υφίσταται τέτοια συμμετοχή ή ενημέρωση, η κατεδάφιση των επίμαχων υποδομών δεν μπορεί να θεωρηθεί απρόβλεπτη. Η οφειλόμενη στην εν λόγω κατεδάφιση έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις παρασχεθείσες υπηρεσίες δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι συνιστά κατάσταση η οποία εκφεύγει από τον έλεγχο του οικείου διοργανωτή ταξιδίων και της οποίας οι συνέπειες δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα. Πράγματι, εάν ο διοργανωτής ταξιδίων ή ο πάροχός του υπηρεσιών είχαν λάβει γνώση της ως άνω αποφάσεως και εάν ο διοργανωτής διέθετε επαρκές χρονικό διάστημα ώστε να έχει τη δυνατότητα, με την απαιτούμενη επιμέλεια, να προτείνει στον οικείο ταξιδιώτη κατάλληλους εναλλακτικούς διακανονισμούς σύμφωνα με το άρθρο 13, παράγραφος 5, της οδηγίας 2015/2302, πριν τεθεί σε εφαρμογή η απόφαση, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι συνέπειες της αποφάσεως δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν από τον εν λόγω διοργανωτή. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η επίμαχη κατεδάφιση δεν θα μπορούσε να εμπίπτει στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2015/2302.

72 Ενδεχομένως, ο προβλέψιμος χαρακτήρας της κατεδαφίσεως των επίμαχων υποδομών προς εκτέλεση αποφάσεως των αλβανικών αρχών θα απέκλειε επίσης τη δυνατότητα του οικείου διοργανωτή ταξιδίων να απαλλαγεί από την υποχρέωσή του να αποζημιώσει τους ενάγοντες της κύριας δίκης κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2015/2302,

το οποίο προβλέπει ότι ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αποζημιώσεως εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδίου και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα.

73 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι οι οφειλόμενες σε πράξεις των δημοσίων αρχών καταστάσεις, όπως η κατεδάφιση τουριστικής υποδομής προς εκτέλεση αποφάσεως δημοσίας αρχής, δεν εμπίπτουν στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την εν λόγω διάταξη, σε περίπτωση κατά την οποία οι συγκεκριμένες πράξεις εκδόθηκαν κατόπιν διαδικασίας παρέχουσας στους ενδιαφερομένους, όπως είναι ο οικείος διοργανωτής ταξιδίων ή οι ενδεχόμενοι πάροχοί του ταξιδιωτικών υπηρεσιών, τη δυνατότητα να λάβουν εγκαίρως γνώση της αποφάσεως πριν από την εκτέλεσή της.

Επί των δικαστικών εξόδων

74 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς, η οποία τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 και την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και καταργεί την οδηγία 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου,

έχει την έννοια ότι:

αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου προβλέπουσα ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η έλλειψη συμμόρφωσης ως προς τις υπηρεσίες οργανωμένου ταξιδίου καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο ξένο προς την παροχή των υπηρεσιών αυτών και έχει απρόβλεπτο ή αναπότρεπτο χαρακτήρα, ο διοργανωτής ταξιδίων πρέπει να αποδείξει ότι η συγκεκριμένη έλλειψη συμμόρφωσης οφείλεται σε υπαιτιότητα του τρίτου προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του έναντι του ταξιδιώτη.

2) Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/2302

έχει την έννοια ότι:

ακόμη και αν ταξιδιώτης έκανε χρήση μέρους των παρεχόμενων από διοργανωτή ταξιδίων υπηρεσιών, η κατάλληλη μείωση της τιμής που δικαιούται ο ταξιδιώτης σε περίπτωση έλλειψης συμμόρφωσης ως προς τις εν λόγω υπηρεσίες μπορεί να αντιστοιχεί σε επιστροφή του συνόλου του αντιτίμου για το οικείο οργανωμένο ταξίδι, εφόσον η έλλειψη συμμόρφωσης είναι τόσο σοβαρή ώστε το συγκεκριμένο οργανωμένο

ταξίδι, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου του, να καθίσταται πλέον αντικειμενικώς άνευ ενδιαφέροντος για τον εν λόγω ταξιδιώτη.

3) το άρθρο 14, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302

έχει την έννοια ότι:

το δικαίωμα κατάλληλης μειώσεως της τιμής για κάθε περίοδο έλλειψης συμμόρφωσης και το δικαίωμα αποζημιώσεως για κάθε ζημία προκληθείσα λόγω έλλειψης συμμόρφωσης, τα οποία προβλέπονται στην εν λόγω διάταξη, έχουν ως σκοπό την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ διοργανωτή ταξιδίων και ταξιδιώτη και όχι την επιβολή κυρώσεων εις βάρος του διοργανωτή.

4) Το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302

έχει την έννοια ότι:

οι οφειλόμενες σε πράξεις των δημοσίων αρχών καταστάσεις, όπως η κατεδάφιση τουριστικής υποδομής προς εκτέλεση αποφάσεως δημοσίας αρχής, δεν εμπίπτουν στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την εν λόγω διάταξη, σε περίπτωση κατά την οποία οι συγκεκριμένες πράξεις εκδόθηκαν κατόπιν διαδικασίας παρέχουσας στους ενδιαφερομένους, όπως είναι ο οικείος διοργανωτής ταξιδίων ή οι ενδεχόμενοι πάροχοί του ταξιδιωτικών υπηρεσιών, τη δυνατότητα να λάβουν εγκαίρως γνώση της αποφάσεως πριν από την εκτέλεσή της.

(υπογραφές)